

Горелова В.Ю.,
к.ю.н, доцент, доцент кафедри
державно-правових дисциплін,
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»
м. Київ, Україна,
e-mail: HorelovaVY@krok.edu.ua,
ORCID: 0000-0001-6536-2422

ЕТИКО-ПРАВОВИЙ ФУНДАМЕНТ ГАРАНТУВАННЯ ПРАВ ДИТИНИ В УКРАЇНІ: МОРАЛЬНІ ВИКЛИКИ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Сучасна Україна переживає глибокий процес оновлення соціальних, правових та ціннісних засад. Формування правової держави неможливе без ствердження громадянського суспільства, у якому моральна відповідальність не поступається силі закону. У центрі цієї взаємодії стоїть людина, а найвразливішим її втіленням є дитина. Саме ставлення держави й суспільства до дітей свідчить про реальний стан гуманізму та правової культури. Гарантування прав дитини – не лише юридичне зобов'язання, а й моральний тест зрілості суспільства, його здатності узгоджувати закон із совістю [1].

В умовах воєнних випробувань, соціальної нерівності та духовної нестабільності постає потреба переосмислення того, яким чином етичні принципи впливають на правові рішення щодо дітей. Закон може окреслити межі дозволеного, однак лише мораль задає орієнтири справедливості. Саме тому сучасний дискурс прав дитини потребує не формальної правової інтерпретації, а глибокого етико-правового осмислення, що поєднує юридичну раціональність із гуманістичним змістом [2].

Права дитини становлять унікальну площину перетину моралі та права, де кожна норма має подвійне походження – юридичне та етичне. Міжнародні документи, такі як Конвенція ООН про права дитини, і національні правові акти України спираються на принципи гідності, справедливості, турботи й рівності [3]. Проте навіть найбільш досконале законодавство втрачає дієвість без моральної свідомості тих, хто його застосовує.

Мораль виступає не просто фоном права, а його внутрішнім імперативом. Там, де норма закону замовчує, мораль визначає, як діяти у відповідності до совісті. Принцип найкращих інтересів дитини, який нині набув юридичного статусу, спершу виник як моральне правило, що відображає глибинне переконання в неприпустимості ставити інтереси держави чи батьків вище за добробут самої дитини [2]. Це правило є свідченням того, що право здатне

еволюціонувати під впливом етичних ідей, а мораль, своєю чергою, набувати нормативного змісту.

Однак сучасна практика показує, що розрив між декларованими нормами і реальним станом справ залишається суттєвим. Причина полягає не стільки у недосконалості законодавства, скільки у недостатній моральній зрілості суспільних інститутів. Державні органи, суди, освітні установи та сім'я – кожен із цих суб'єктів несе власну частку відповідальності за те, чи буде право дитини не лише визнане, а й реально забезпечене [1]. Саме тут мораль набуває статусу практичної сили, що визначає людяність суспільних відносин.

Громадянське суспільство, яке претендує на роль партнера держави у захисті прав дитини, постає перед низкою глибоких моральних дилем. Передусім – небезпека формалізації соціального захисту. У багатьох випадках спостерігається підміна справжньої турботи про дитину виконанням бюрократичних процедур, коли гуманізм поступається адміністративній звітності [3]. Таке формальне «виконання обов'язку» руйнує сенс самого права, позбавляючи його морального виміру.

Ще однією етичною проблемою є конфлікт між приватним і публічним інтересом. Право батьків на виховання не може бути абсолютним, якщо воно суперечить праву дитини на безпеку, освіту чи гідне життя. Втручання держави у сімейну сферу завжди викликає моральну напругу, однак без нього захист дітей, які зазнають насильства або занедбання, залишається неможливим [2]. Цей конфлікт показує, що у сфері дитинства етика є не менш важливою, ніж закон, адже вона визначає межу, де починається справжня відповідальність дорослого.

Важливим етичним викликом сучасності є байдужість – явище, що корениться не у відсутності законів, а у дефіциті співчуття. Толерантність до булінгу, насильства, дискримінації чи економічної експлуатації дітей часто зумовлена суспільною апатією, небажанням втручатися [3]. Подолання цього стану можливе лише через розвиток моральної чутливості та громадянської активності, коли людина відчуває не лише обов'язок, а й внутрішню потребу захищати дитину.

Подальше зміцнення системи гарантування прав дитини в Україні можливе лише через інтеграцію етичних принципів у всі рівні правового регулювання [1]. Інституціоналізація етики означає створення професійних кодексів, які визначають стандарти поведінки фахівців, що працюють із дітьми. Водночас «юридизація моралі» не передбачає примусу до добросовісності, а радше встановлює відповідальність за порушення тих етичних норм, які безпосередньо впливають на долю дитини [3]. Такий підхід сприяє перетворенню моралі з абстрактного поняття на практичний критерій дії.

Не менш важливою є роль освіти, яка повинна виховувати покоління, здатне не лише знати свої права, а й розуміти їх моральну природу [2]. Навчальні програми, що поєднують правові знання з етикою, формують стійке

переконання, що право без моралі – порожня форма, а мораль без правової основи – безсила.

Отже, рівень гуманності держави визначається тим, як вона ставиться до своїх найменших громадян. Там, де право діє без моралі, панує формалізм; там, де мораль не підкріплена законом, панує беззахисність. Україна сьогодні стоїть перед історичним завданням – поєднати етичні цінності та правові механізми в єдину систему, що гарантує кожній дитині не лише право на життя, освіту та розвиток, а й право на гідність.

Етика і право повинні утворювати нерозривний союз, у якому закон набуває моральної сили, а мораль правової конкретики. Тільки тоді можна говорити про справжню демократичну зрілість громадянського суспільства [2].

Список використаних джерел:

- 1. Громова О. В. Етика і право: діалектика взаємодії у формуванні правосвідомості. Філософія права і загальна теорія права. 2023. № 1. С. 120–125.*
- 2. Петренко І. М. Принцип найкращих інтересів дитини: від морального імперативу до правової норми. Право України. 2022. № 8. С. 42–50.*
- 3. Ковальчук В. С. Роль громадянського суспільства у захисті прав дитини: етичні аспекти. Вісник Академії правових наук. 2024. Т. 3, № 1. С. 78–89.*